

Paggamit sa Apat a Pagsabi

Ayta Mag-indi
Kapampangan
Tagalog
English

Published
in cooperation with
the Bureau of Elementary Education
and
The Institute of Philippine Languages
and the
Department of Education

Additional copies of this publication are available from:

Book Depository
P.O. Box 2270 CPO
1099 Manila

A Phrase Book in Ayta Mag-indi
2nd Edition

91.3-302-3C

ISBN 971-18-0185-X

57-120P-024006N

REPUBLIC OF THE PHILIPPINES
DEPARTMENT OF EDUCATION
Meralco Avenue, Pasig, Metro Manila

OFFICE OF THE SECRETARY

FOREWORD

The richness of Philippine Culture lies in the exotic blend of east and west reflected in the variety of people living in its many islands. The Filipino people should be congratulated for having preserved and enriched this culture.

The present publication of SIL, Philippines has been designed and translated into the vernacular to provide practical and useful reading materials for the indigenous communities of the Philippines. Reading in one's own language greatly enhances self-esteem. It deepens respect and understanding of other cultures, fostering harmonious relationships among peoples of diverse creed, affiliation, ideology and ethnic origin.

The Department of Education is pleased to present these documents of artistic and intellectual expressions that would enable our countrymen to uphold and cherish our national heritage.

A handwritten signature in black ink that reads "Raul S. Roco". The signature is written in a cursive, flowing style.

Raul S. Roco
Secretary

PREFACE

The primary purpose of this book is to help speakers of Ayta Mag-indi communicate with speakers of Tagalog, Kapampangan and English. It will also help test the orthography as well as be an aid in establishing dialect differences in Ayta Mag-indi villages other than Pasbul, Porac, Pampanga, and Nabuklod, Floridablanca, Pampanga.

Commonly used expressions are given in four languages and are grouped by topics. Translations are not literal but are designed to express each phrase in a way that is natural to the language and culture in question.

Ayta Mag-indi phrases were compiled by Roger and Joanne Green (SIL), with assistance from Sonia Torres and Rita Kapuno in Pasbul, and Mariet Bacani and Ellen Bacani in Nabuklod.

Cover artwork is by Rosemary Rodda (SIL). Other illustrations are by Boy Romeldo, Sevillano (Boy) Simbulan and Dan Elkins.

Any suggestions for corrections are welcome. Please send your suggestions to:

SIL
P.O. Box 2270 CPO
1099 Manila

AYTA

Sa dan

1. Antuy ubatan mu?
2. Antuy lakwên mu?
3. Ubat aku du.
4. Mitayna.

KAPAMPANGAN

Ing dalan

1. Nukarin ka ibat?
2. Nukarin ka munta?
3. Ibat ku karin.
4. Tara na.

TAGALOG

Sa daan

1. Saan ka galing?
2. Saan ka pupunta?
3. Galing ako doon.
4. Pupunta ako sa inyo.

ENGLISH

On the path

1. Where are you coming from?
2. Where are you going?
3. I came from there.
4. I am going to your place.

AYTA

Pagpasyal

1. Sumun kayna.
2. Miknu kayna.
3. Muna kina kamu.
4. Muli akina.
5. Mitayna.

Pamakisabi sa kaluguran

1. Mangêd ya lugal mu.
2. Labay ku di ta ayin gulo.
3. Magsilbi aku nayin maglitratu kamu?
4. Labay kun makatandan pagsabi yu.
5. Salamat kamu.

KAPAMPANGAN

Pagbisita

1. Lungub na ka.
2. Lukluk ka.
3. Muna naku keka.
4. Muli naku.
5. Tara na.

Pamakisabi kareng kaluguran

1. Masanting ya ing lugar mu.
2. Buri ku keni; tahimik ing lugar.
3. Malyari da kang kuanan letrato?
4. Bisa kung mabiasa keng salita yu.
5. Salamat.

TAGALOG

ENGLISH

Pagdalaw

Visiting

1. Pasok ka na.	1. Come inside.
2. Maupo ka.	2. Sit down. / Have a seat.
3. Mauuna na ako sa iyo.	3. I'll go ahead (said when leaving).
4. Uuwi na ako.	4. I'm going home.
5. Tayo na.	5. Let's go now.

Pakikipag-usap sa kaibigan

Speaking with friends

1. Maganda ang tirahan mo.	1. Your place is nice.
2. Gusto ko rito; tahimik kasi.	2. I like it here because it's peaceful.
3. Puwede ba kitang litratuhan?	3. May I take your picture?
4. Gusto kong matutunan ang salita ninyo.	4. I would like to learn your language.
5. Salamat.	5. Thank you.

AYTA

Pisasabyan sa bali

1. Aku tanda.
2. Pasawên mina.
3. Sikay bahala.
4. Sikina.
5. Kaksaw ka di.
6. Ibuklat muy lawasan.
7. Isara muy awang.
8. Agana ka pun.
9. Kilaku kaw kangku.
10. Sisabêt ya lamu mu?
11. Tanda muy Mayor sa lugal hatu?
12. Tanda kuy lupa na.
13. Sabêt ya lagyu na?

KAPAMPANGAN

Pamipagsalita pibale-bale

1. Eku balu.
2. Paburen mu ne.
3. Ikang bala.
4. Aku namu.
5. Munta ka keni.
6. Buklat me ing pasbul.
7. Isara me ing awang.
8. Saugli mu.
9. Tuki kayu kanaku.
10. Ninu ing kayabe mu?
11. Kilala me ing Mayor lugar a ita?
12. Kakilala ke king lupa na.
13. Nanu ing lagyu na?

TAGALOG

ENGLISH

Pakikipag salita pamamahay

Inside the home

1. Hindi ko alam.
  2. Bayaan mo na.
  3. Bahala ka.
  4. Ako na.
  5. Halika rito.
  6. Buksan mo ang pinto.
  7. Isara mo ang bintana.
  8. Sandali lang.
  9. Sumama kayo sa akin.
  10. Sino ang kasama mo?
  11. Kilala mo ba ang alkalde sa lugar na iyon?
  12. Kilala ko siya sa mukha.
  13. Ano ang pangalan niya?
1. I don't know.
  2. Never mind.
  3. It's up to you.
  4. I'll do it.
  5. Come here.
  6. Please open the door.
  7. Please close the window.
  8. Wait a moment.
  9. Come with me.
  10. Who is your companion?
  11. Do you know the mayor of that place?
  12. I know him by sight.
  13. What is his name?

AYTA

14. Akina tanda. / Naliwan ku.
15. Aku maintindian.
16. Sabêt ya hati (habayti)?
17. Sabêt ya hanê (habain)?
18. Sabêt ya hatu (habaytu)?
19. Kan sabêt ya habain ya lapis?
20. Kangkuy habain.
21. Nakanu? / Makanu?
Sisabêt? Kan sabêt?
22. Saantu? / Awta? /
Parasaantu?
23. Umanên muy sinabi mu.
24. Sabêt ya labay mu?
25. Dilag kan kailangan?
26. Ayin.

KAPAMPANGAN

14. Eke atandakanan. /
Akalingwan ke.
15. Eku aintindian.
16. Nanu ya ini?
17. Nanu ya iyan?
18. Nanu ya ita?
19. Kaninu ya lapis iyan?
20. Kanku ya iyan.
21. Kapilan? / Ninu? / Kaninu?
22. Nukarin? / Bakit? /
Makananu?
23. Ulitan mu ing sinabi mu.
24. Nanu ing buri mu?
25. Atin kan kailangan?
26. Ala naman.

TAGALOG

ENGLISH

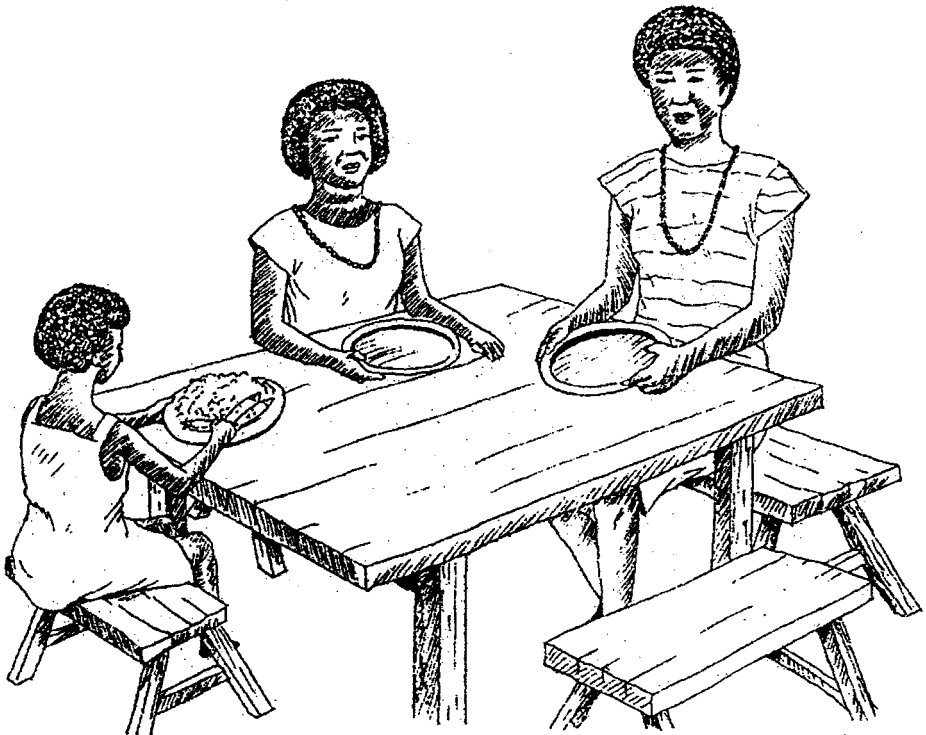
14. Hindi ko matandaan. / Nakalimutan ko na.	14. I don't remember. / I have forgotten.
15. Hindi ko maintindihan.	15. I don't understand.
16. Ano ito?	16. What is this?
17. Ano iyan?	17. What is that near you?
18. Ano iyon?	18. What is that over there?
19. Kaninong lapis iyan?	19. Whose pencil is that?
20. Akin iyan.	20. That's mine.
21. Kailan? / Sino? / Kanino?	21. When? / Who? / Whose?
22. Saan? / Bakit? / Papaano?	22. Where? / Why? / How?
23. Ulitin mo ang iyong sinabi.	23. Repeat what you said.
24. Ano ang gusto mo?	24. What do you want?
25. May kailangan ka?	25. Do you need something?
26. Wala naman.	26. Nothing special.

AYTA

27. Sabêt ya nadyag kamu?
28. Sabêt ya pandaygên mu?
29. Magsilbi mu ku nayin lamwan?
30. Mamparas aku.
31. Kalabay akun mangan.
32. Kabêlêw aku.

KAPAMPANGAN

27. Nanu ing malilyari keka? / Nananu ka?
28. Nanu ing gagawan mu?
29. Malyari mu kung tukian?
30. Mamalagwa ku.
31. Bisa kung mangan.
32. Bisa kung matudtud.

TAGALOG

27. Anong nangyayari sa iyo?
28. Ano ang ginagawa mo?
29. Maaari bang samahan mo ako?
30. Nagmamadali ako!
31. Gusto kong kumain.
32. Gusto kong matulog.

ENGLISH

27. What is the matter with you?
28. What are you doing?
29. Would you please accompany me?
30. I'm in a hurry.
31. I want to eat now.
32. I want to sleep now.

AYTA

Habaytuy mitata-anak

1. Nabiyay ya pun ya tatang mu?
2. Awu, nuwa nati ya indu ku sabaytun gisay taun.
3. Umnu kaw mipapatêl?
4. Walu kay mipapatêl.

KAPAMPANGAN

Deng mi yanak

1. Mabiye ya pa i tatang mu?
2. Wa, pero i ima ku mete ya anyang banwang metung.
3. Pilan kayung mikakapatad?
4. Walo kaming mikakapatad.

TAGALOG

Ang mag-anak

1. Buhay pa ba ang tatay mo?
2. Oo, pero ang nanay ko ay namatay noong isang taon.
3. Ilan kayong magkakapatid?
4. Walo kaming magkakapatid.

ENGLISH

The family

1. Is your father still living?
2. Yes, but my mother died last year.
3. How many brothers and sisters do you have?
4. There are eight children in our family.

AYTA

5. Sikay panganay?
6. Alwa, sikuy bunsu.
7. Umnuy nay taun mu?
8. Nag-asawa kayna?
9. Nag-anak kawna?
10. Awu, dilag akun limay anak.
11. Luway babayi buy tatluy liyaki.

KAPAMPANGAN

5. Ika ing pangane?
6. Aliwa, aku ing bunsu.
7. Pilan nakang banwa?
8. Atin nakang asawa?
9. Atin nakayung anak?
10. Wa, ating nakung limang anak.
11. Adwang babae ampon atlong lalaki.

TAGALOG

5. Ikaw ba ang panganay?
6. Hindi, ako ang bunso.
7. Ilang taon ka na?
8. May asawa ka na ba?
9. May mga anak na ba kayo?
10. Oo, mayroon akong limang anak.
11. Dalawang babae at tatlong lalaki.

ENGLISH

5. Are you the eldest?
6. No, I am the youngest.
7. How old are you?
8. Do you have a wife/
husband?
9. Do you have children?
10. Yes, I have five children.
11. Two are girls and three are
boys.

AYTA

Nakatanam

1. Dilag ka nayin sakit?
2. Nagsakit aku.
3. Paêlêw ka sa doktor.
4. Antuy kakitan kun doktor ya mangêlêw kangku?

KAPAMPANGAN

Kapanamdaman

1. Atin kan sakit?
2. Atin kung sakit. / Masakit ku.
3. Palawe ka king doktor.
4. Nukarin ke akit ing manulung doktor?

TAGALOG

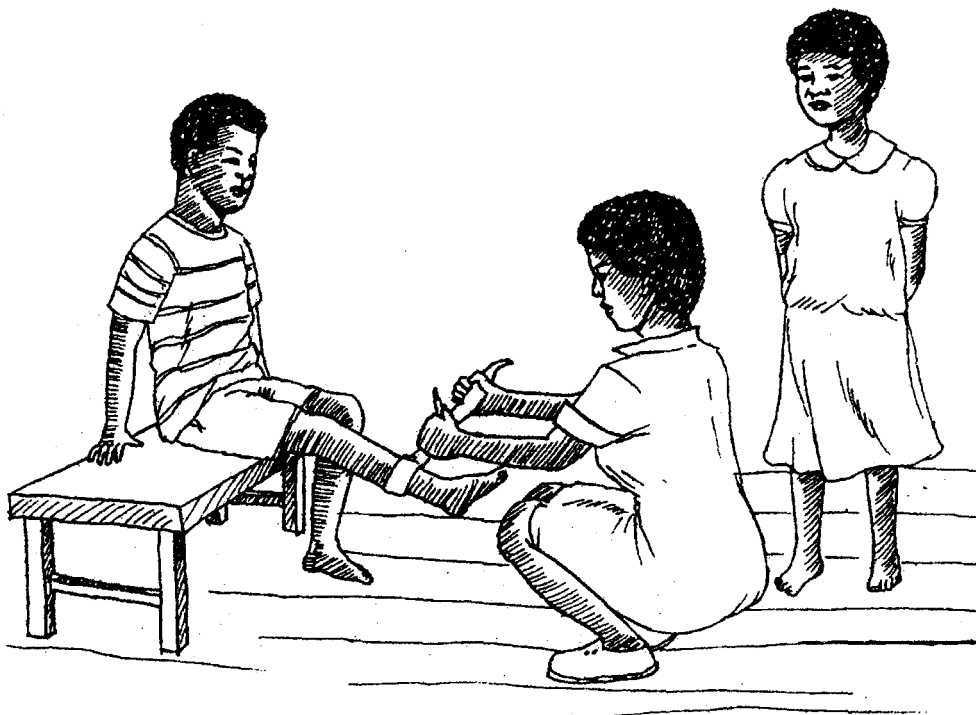
Karamdaman

1. May sakit ka ba?
2. May sakit ako.
3. Magpatingin ka sa doktor.
4. Saan ko matatagpuan ang doktor?

ENGLISH

Sickness

1. Are you sick?
2. I am sick.
3. Go to the doctor.
4. Where can I find a doctor?

AYTA

5. Sabêt ya matanam mu?
6. Masakit ya ulu ku.
7. Nansuka aku naybi.
8. Nalipat ya mata ku buy inumut aku.
9. Paran dilag akun malaria.
10. Indyeksyunan kata.
11. Inumên muy panulun hati balan ugtuy mamut.

KAPAMPANGAN

5. Nanu ing panamdaman mu?
6. Masakit ku buntut.
7. Minyuka ku nabengi.
8. Malilyu ku ampon malagnat.
9. Palage ku atin kung malaria.
10. Indiekisyunan daka.
11. Inuman me ing panulung ini balang ugtu.

TAGALOG

ENGLISH

5. Ano ang nararamdaman mo?	5. How do you feel?
6. Masakit ang ulo ko.	6. I have a headache.
7. Nagsuka ako kagabi.	7. I vomited last night.
8. Nahihilo ako at may lagnat.	8. I feel dizzy and have a fever.
9. Palagay ko ay may malaria ako.	9. I think I have malaria.
10. Iiniksiyunan kita.	10. I will give you a shot.
11. Inumin mo ang gamot na ito tuwing tanghali.	11. Take this medicine every day at noon.

AYTA

Pag-aral sa pagsabi

1. Katanda kaw magsabin Tagalog?
2. Makaintindi akun pêrad.
3. Makasabi akun pêrad.
4. Sabêt ya _____ sa pagsabi yu?
5. Sabêt ya pamêg yu sa sabin hati?
6. Sabêt ya labay sabin hati?
7. Maintindyan mu nayi ya sabin ku?
8. Aku maintindyan.
9. Umanên mu pun ya habain.
10. Ipakanawa muy sabin mu.
11. Katanda kan magsabin Inglis.

KAPAMPANGAN

Pamag-aral king salita

1. Biasa kayung magsalitang Tagalog?
2. Makaintindi kung ditak.
3. Makapagsalita kung ditak.
4. Nanu ing _____ king kekong salita?
5. Nanung yausda king kekayung salita?
6. Nanu ing buri nang sabiyan nini?
7. Ayintindiyan mo ing kanakung sasabiyan?
8. Eku ayintindiyan.
9. Pasibaywan mu nya. / Pakiulit me.
10. Magsalita kang banayyad.
11. Biyasa kang magsalitang Inglis.

TAGALOG

Pag-aaral ng wika

1. Marunong ba kayong magsalita ng Filipino?
2. Nakakaintindi lang ako ng kaunti.
3. Nakakapagsalita ako ng kaunti.
4. Ano ang _____ sa salita ninyo?
5. Anong tawag nito sa salita ninyo?
6. Ano ang ibig sabihin nito?
7. Naintindihan mo ba ang aking sinasabi?
8. Hindi ko po maintindihan.
9. Pakiulit mo nga.
10. Magsalita ka ng marahan.
11. Mahusay kang magsalita ng Ingles.

ENGLISH

Language learning

1. Do you know how to speak Filipino?
2. I can only understand a little.
3. I speak it a little.
4. How do you say _____ in your language?
5. What's the name for this in your language?
6. What does this mean?
7. Do you understand what I am saying?
8. I don't understand.
9. Please repeat that.
10. Speak more slowly.
11. You speak English well.

AYTA

12. Asê matulid ya pagsabi kun Inglis.
13. Babayu aku pun magsabin Ayta.
14. Isabi mu kangku ya sabin Ayta.
15. Kalabay kay makatandan sabin Ayta.
16. Ustuy habain?

KAPAMPANGAN

12. E masalese ing kanakung pamagsalintang Inglis.
13. Mani-garal ku pa mung magsalintang Baluga.
14. Pakisabiyang mu kung salintang Baluga.
15. Bisa kaming mabiasang salintang Baluga.
16. Istuya yan?

TAGALOG

12. Hindi maayos ang aking pagsasalita ng Ingles.
13. Nag-aaral pa lamang akong magsalita ng salitang Ayta.
14. Kausapin mo ako sa Ayta.
15. Gusto naming mag-aral ng salitang Ayta.
16. Tama ba iyan?

ENGLISH

12. My speech is not grammatical in English.
13. I am still learning how to speak the Ayta language.
14. Please speak Ayta with me.
15. We want to learn the Ayta language.
16. Is that correct?

AYTA

Pangan

1. Layangên aku buy kainum.
2. Mangan kitamina.
3. Mamtêg kaw mangan.
Akaw marêng-êyan.
4. Katanda kan mallutu!
5. Manyaman ya kanên. Ustu
ya sangkap na.
6. Mangwa kaw pun.
7. Akina kalabay ta nabsuy
akina.
8. Biyan mu kun lanêm.

KAPAMPANGAN

Pamamangan

1. Maranup ku ampon maung
danum.
2. Mangan tana.
3. Mangan kayung masalese.
Ali kayu marine.
4. Biasa kang maglutu!
5. Manyaman ing pamangan
Istuya sangkap na.
6. Kuma kayu pa.
7. Ali naku bisa. Mabsi naku.
8. Dinan yu na ku pung
inuman.

TAGALOG

Pagkain

1. Nagugutom at nauuhaw ako.
2. Kumain na tayo.
3. Kumain kayong mabuti; huwag kayong mahihiya.
4. Marunong kang magluto!
5. Masarap. Tamangtama ang pagkaing ito.
6. Kumuha pa kayo.
7. Ayaw ko na. Busog na ako.
8. Pahingi nga po ng inumin.

ENGLISH

Food

1. I'm hungry and thirsty.
2. Let's eat now.
3. Eat well, don't be shy.
4. You know how to cook well!
5. It's delicious; well-seasoned.
6. Take some more.
7. I can't. I'm full.
8. Give me a drink of water, please.

AYTA

Panahun

1. Mangêd ta asina manguran.
2. Misyadun naumut ya mamutÿta kurismayna.
3. Nalêpêt / Naliting.
4. Mahangin ta dilag bagyu.
5. Maburak ya dan gawan manguran.
6. Nanguran yan malakas naybi.
7. Napaimata akun kilat saybi.

KAPAMPANGAN

Ding Panaun

1. Masanting ena mumuran.
2. Misyadung mapali uling panaun ning kaleldo.
3. Marimla.
4. Mayangin uling ating bagyu.
5. Maburak ya ing dalan uling kauran.
6. Minuran masikan napun.
7. Ginising naku ning duldul nabengi.

TAGALOG

ENGLISH

Kalagayan ng panahon

The seasons

1. Mabuti at hindi na umuulan. 1. It's good that it's no longer raining.
2. Napakainit dahil tag-init na ngayon. 2. It's very hot because it's dry season.
3. Maginaw. 3. It's cold.
4. Mahangin dahil may bagyo. 4. It's very windy because there's a typhoon.
5. Maputik ang daan dahil tag-ulan. 5. The road is muddy because it's rainy season.
6. Umulan ng napakalakas kahapon. 6. It rained very hard yesterday.
7. Nagising ako dahil sa kulog kagabi. 7. The thunder woke me up last night.

AYTA

Sa iskwela

1. Mallêngê kaw pun.
2. Mallêngê kaw dayi masalaysay.
3. Pakibatan yuy kutang.
4. Basên yuy hatin masikan.
5. Basên yun tahimik.
6. Umanên yun pag-aralan.
7. Mangutang aku, makibat kaw.
8. Mirêng kaw.
9. Miknu kaw.
10. Itag-ay yuy gamêt yu nu tanda yuy pakibat.
11. Ipakasnêg mu ta ayan malêngê.

KAPAMPANGAN

King iskwela

1. Makiramdam ko pa mu.
2. Makiramdam kong masalese.
3. Pakibatan ye ing kutang.
4. Basan yeng masikan.
5. Basan yeng taimik.
6. Pag-aralan yeng pasibayu.
7. Mangutang ku, makibat kayu.
8. Tikdo kayu.
9. Lukluk kayu.
10. Itas ye ing gamat yu nung balu ye ing pakibat.
11. Isikan mu. E mi daramdaman.

TAGALOG

ENGLISH

Sa paaralan

At school

1. Makinig muna kayo.	1. Listen first.
2. Makinig kayong mabuti.	2. Listen carefully.
3. Sagutin ninyo ang tanong.	3. Answer the question.
4. Basahin ninyo ng malakas.	4. Read aloud.
5. Basahin ninyo ng tahimik.	5. Read silently.
6. Pag-aralan ninyo itong muli.	6. Study it again.
7. Magtatanong ako, sagutin ninyo.	7. I'll ask a question, you answer.
8. Tumayo kayo.	8. Stand up.
9. Maupo kayo.	9. Sit down.
10. Itaas ninyo ang inyong kamay kung alam ninyo ang sagot.	10. Raise your hand if you know the answer.
11. Lakasan mo. Hindi namin marinig.	11. Speak louder. We can't hear you.

AYTA

12. Mangêd.

13. Ustu.

14. Mali.

KAPAMPANGAN

12. Masanting.

13. Isto.

14. E-isto / Mali.

TAGALOG

ENGLISH

12. Magaling.

12. Good.

13. Tama.

13. Right.

14. Mali.

14. Wrong.